

ŽINIASKLAIDA IR VISUOMENĖ

Teisės ir etikos normų taikymas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse

Jolanta Mažylė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
 Žurnalistikos instituto lektorė
 Vilnius University, Faculty of Communication,
 Institute of Journalism, Lector
 Bernardinų g. 11, LT-01124 Vilnius
 Tel. (8-5) 2 19 30 46
 El. paštas: jolanta.mazyle@kf.vu.lt

Straipsnyje apžvelgiama Lietuvos žiniasklaidos sistemos savitvarkos institucinė sąranga ir institucijų kompetencijos, mėginama nustatyti jų funkcinius aspektus. Taip pat aptariami bendrieji profesinių etikos kodeksų tikslai, reikalavimai tokių dokumentų turiniui ir formai. Šio straipsnio tikslas – atlikti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso kokybės turinio analizę, palyginti Visuomenės informavimo įstatyme ir Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse naudojamas normas ir nuostatas, užtikrinančias visuomenės informavimo rengėjų ir žurnalistų atsakingą ir skaidrią veiklą. Tyrimo metodas – apžvalginis, lyginamasis, apibendrinamasis.

Pagrindiniai žodžiai: etika, teisė, funkcija, norma, įstatymas, profesinė etika, viešosios informacijos rengėjas, žiniasklaida, žurnalistas.

Savitvarkos institucijų kompetencijos funkciniais ir normų aspektais

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme (toliau – VII) nustatyta viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarka, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė. Taip pat šiuo įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, nurodyti šio įstatymo priede¹. Taigi neabejotina, kad

Lietuvos Respublikos Konstitucija, kiti įstatymai, tarptautinės teisės normos ir sutartys aiškiai ir konstruktyviai apibrė-

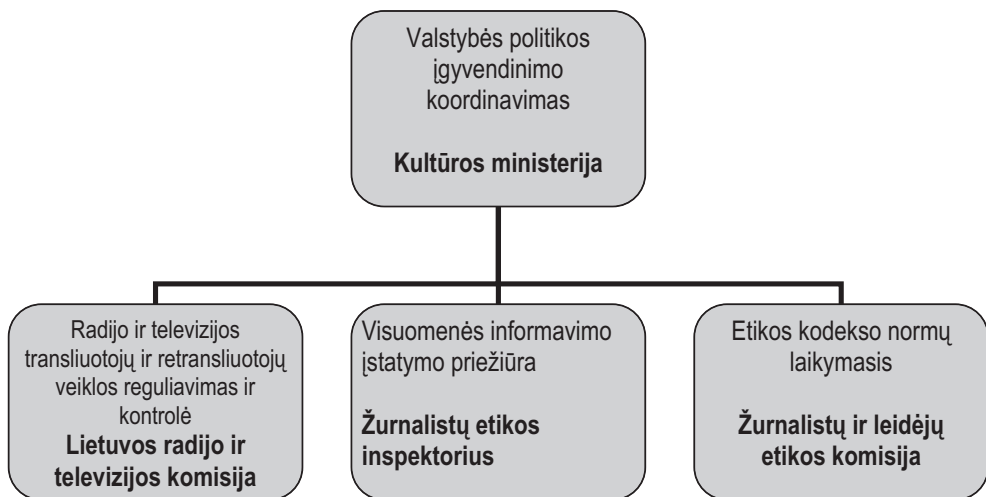
liavimu, derinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 1 tomas, p. 224); 1997 m. birželio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/36/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų transliavimu, derinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 2 tomas, p. 321); 1998 m. liepos 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/48/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką (OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 21 tomas, p. 8); 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo (OC 2004 m. L 364, p. 1).

¹ 1989 m. spalio 3 d. Tarybos direktyva 89/552/EEB dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, susijusių su televizijos programų trans-

žia visuomenės informavimo garantijas mūsų šalyje. VIĮ reglamentuoja laisvos ir atsakingos žiniasklaidos funkcionavimą šalyje, viešosios informacijos sklaidos legitimumą. Natūralu, kad siekiant veikiančio ir gyvybingo demokratinės visuomenės modelio VIĮ įstatymu įtvirtinama pačios žiniasklaidos sistemos savitvarka. Visuomenės informavimo įstatymo V skyriuje reglamentuojama viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veikla bei įtvirtinamos savitvarkos institucijų kompetencijos.

Pirmiausia tai Vyriausybės įgaliota institucija. Šiuo atveju – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija įstatymu yra įpareigota koordinuoti valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą (VIĮ 45

str.). Savitvarkos institucijoms taip pat priklauso Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (VIĮ 46 str.), kurios pagrindinė funkcija – rūpintis žurnalistų profesine etika, Lietuvos radijo ir televizijos komisija – nepriklausoma, Seimui atskaitinga institucija, kurios pagrindinė funkcija – reguliuoti ir kontroliuoti Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių radijo ir televizijos transliuotojų ir retransliuotojų veiklą (VIĮ 47 ir 48 str.), Žurnalistų etikos inspektorius – Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos teikimu Seimo skiriamas valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos (VIĮ 49 ir 50 str.). Schemiškai šių institucijų kompetencijas būtų galima pavaizduoti taip (1 pav.).

1 pav. Savitvarkos institucijų kompetencijos visuomenės informavimo srityje

Šaltinis: straipsnio autorė

Įstatymų leidėjo apibrėžtame kompetencijų lauke savitvarkos institucijos atlieka tam tikras Visuomenės informavimo įstatyme numatytas funkcijas.

Kultūros ministerija, turėdama Vyriausybės įgaliojimus koordinuoti valstybės politikos įgyvendinimą visuomenės informavimo srityje, atlieka šias funkcijas:

- apibendrina visuomenės informavimo sritį reglamentuojančių įstatymų, kitų teisės aktų taikymo praktiką ir teikia pasiūlymus dėl įstatymų, kitų teisės aktų rengimo bei galiojančių teisės aktų pakeitimo ir papildymo;
- bendradarbiaudama su viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų organizacijomis, rengia Vyriausybės teikiamų visuomenės informavimo srities įstatymų ir kitų teisės aktų projektus;
- bendradarbiaudama su kitomis visuomenės informavimo srityje veikiančiomis institucijomis ir organizacijomis, įgyvendina Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, susijusių su visuomenės informavimu, nuostatas;
- teikia informaciją ir metodinę pagalbą visuomenės informavimo klausimais;
- organizuoja konferencijas, seminarus, praktikumus visuomenės informavimo klausimais;
- bendradarbiauja su atitinkamomis užsienio valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis, veikiančiomis visuomenės informavimo srityje;
- atlieka kitas VII ir kitų įstatymų jai pavestas funkcijas visuomenės informavimo srityje.

Radio ir televizijos transliuotojų ir retransliuotojų veiklos reguliavimas ir kontrolė įstatymų leidėjo patikėta Lietuvos

radio ir televizijos komisijai (toliau – Komisijai), kuri yra nepriklausoma, Seimui atskaitinga institucija. Įstatymas numato ne tik šios institucijos teisinį statusą, bet ir ekspertinę kompetenciją: Komisija dalyvauja formuojant valstybės audiovizualinę politiką, taip pat ji yra Seimo ir Vyriausybės ekspertė radio ir televizijos transliavimo ir retransliavimo klausimais (VII 47 str. 1 d.). Be to, įstatymo 48 straipsnio 1 dalyje numatytos kitos radio ir televizijos transliavimo bei retransliavimo kontrolės ir reguliavimo funkcijos.

Žurnalistikos etikos inspektoriaus tarnyba Lietuvoje veikia nuo 2001 metų². Žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, skiriamas Seimo Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos teikimu. Pagrindinės jo funkcijos – prižiūrėti, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos. Nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus naujajai Visuomenės informavimo įstatymo redakcijai, žurnalistų etikos inspektoriaus teisinį statusą, kompetenciją ir funkcijas reglamentuoja šio įstatymo 49 ir 50 straipsniai.

Ketvirtoji viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucija yra Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija (toliau – Komisija). Jos kompetencijos laukas apima viešosios informacijos rengėjų ir žurnalistų profesinės veiklos etiką. Tai, kad Komisijos kompetencija iš esmės neturi jokių kitų aspektų, išskyrus etinį, rodo ir jos veikimo, sudarymo principai (46 str. 1, 2, 7 d.). Įstatyme nustatyta, kad Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija yra juridinis asmuo, sudarytas iš 15 narių. Juos po vieną deleguoja Lietuvos

² Buvo įsteigta Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu // Valstybės žinios. 2001, Nr.18-544.

žmogaus teisių centras, Lietuvos psichiatrų asociacija, Lietuvos Katalikų Bažnyčios Vyskupų konferencija, Lietuvos periodinės spaudos leidėjų asociacija, Lietuvos radijo ir televizijos asociacija, Lietuvos kabelinės televizijos asociacija, Regioninių televizijų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos žurnalistų draugija, Lietuvos žurnalistikos centras, LRT, Žurnalų leidėjų asociacija, Regioninės spaudos leidėjų asociacija, Nacionalinė rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacija, Komunikacijos ir reklamos agentūrų asociacija, tvirtina šių organizacijų atstovų susirinkimas.

Įstatymo 46 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad Komisija turi atlikti šias funkcijas:

- rūpintis žurnalistų profesinės etikos ugdymu;
- nagrinėti profesinės etikos pažeidimus, kuriuos padarė žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ar jų dalyvių paskirti atsakingi asmenys informuodami visuomenę;

- nagrinėti žurnalistų ir viešosios informacijos rengėjų ar leidėjų tarpusavio ginčus dėl Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimų;
- prižiūrėti, kaip platinant viešąją informaciją laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą.

Aptarus viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucijų funkcijas, būtų galima jų kompetencijas suskirstyti ir tam tikrais funkciniais aspektais. Tai valstybės politikos įgyvendinimo koordinavimas, radijo ir televizijos transliuotojų ir retransliuotojų veiklos reguliavimas ir kontrolė, Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų priežiūra, Etikos kodekso normų laikymasis. Funkciškai pirmosios savitvarkos institucijos veikla pasižymi valstybės vykdomos politikos, antrosios ir trečiosios – teisės, ketvirtosios – etikos aspektais (1 lentelė).

1 lentelė. *Savitvarkos institucijų kompetencijos ir jų funkciniai aspektai*

Institucija	Funkcija	Aspektas
Kultūros ministerija	Valstybės politikos įgyvendinimo koordinavimas	Politinis
Lietuvos radijo ir televizijos komisija	Radijo ir televizijos transliuotojų ir retransliuotojų veiklos reguliavimas ir kontrolė	Teisinis
Žurnalistų etikos inspektorius	Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų priežiūra	Teisinis
Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija	Etikos kodekso normų laikymasis	Etinis

Šaltinis: *straipsnio autorė*

Taigi matome, kad viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų savitvarkos institucijų kompetencija atitinkamai

pasiskirsto pagal tam tikrų normų taikymą Lietuvos žiniasklaidos sistemoje (2 lentelė).

2 lentelė. *Institucijų kompetencija pagal normų taikymą*

Savitvarkos institucija	Norma
Kultūros ministerija	Politinė
Lietuvos radijo ir televizijos komisija	Teisinė
Žurnalistų etikos inspektorius	Teisinė
Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija	Etinė

Šaltinis: straipsnio autorė

Vadinasi, teoriškai Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos kompetencija neturi jokių politinių ir teisinių aspektų. Pagrindinis dokumentas, kuriuo ji vadovaujasi nagrinėdama fizinių ir juridinių asmenų pareiškimus ir priimdama sprendimus, yra Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (2005). Kaip yra praktikoje, išnagrinėsime aptarę profesinių kodeksų tikslus, formos ir turinio aspektus, taip pat atlikę lyginamąją Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso (toliau – LŽLEK) ir VIĮ normų analizę.

Profesinių kodeksų tikslai, forma ir turinys

Specialiojoje ir mokslinėje literatūroje rašoma, kad universalioji etika nustato elgesio normas, kurios yra privalomos visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų priklausomybės profesijai ar atliekamos socialinės funkcijos. Teoretikai pažymi, kad iš esmės nėra neišvengiamo konflikto tarp funkciškai diferencijuotos (profesinės) etikos ir universaliosios etikos skelbiamų įpareigojimų. (Ladd, Küng).

Funkciškai diferencijuota – profesinė (vaidmeninė) etika išreiškia tam tikrą konkretų elgesio normų rinkinį ar elgesio

kodeksą, kuriuo priimdamas sprendimus turi vadovautis tam tikro profesinio vaidmens atlikėjas. Profesinės etikos kodeksas paprastai nustato, kaip tam tikros profesijos atstovas turi atlikti tiesiogines pareigas, kaip apskritai derėtų elgtis tos profesijos atstovams. Etiško elgesio nuostatos, kurių tiesiogiai nereglamentuoja norminiai teisės aktai, pirmiausia yra tam tikrų žmogiškųjų ir svarbiausia – profesinių vertybinių principų rašytinis įtvirtinimas moralinės atsakomybės aspektu. Profesinė etika padeda spręsti etinius ginčus, dilemas, kylančias profesinėje veikloje (pvz., ar teisėjas gali nagrinėti artimo giminaičio teisminį ginčą, ar žurnalistas gali rašyti apie bičiulių verslą ir pan.). Tačiau pirmiausia būtina apibrėžti tam tikros veiklos bendrąsias vertybes ir tikslus, antra – sukurti profesionalios veiklos, etiško elgesio standartus. Tokiu būdu atsižengiama į pamatinius moralės ir etikos dalykus – vertybinės sistemos principų įtvirtinimą.

Etikos kodeksų tyrėjas John Ladd (1990) teigia, kad profesinės etikos kodeksai yra tiesioginio poveikio, rekomendacinio pobūdžio dokumentai ir turi kelis tikslus. Skiriami pirminiai ir antriniai tokių dokumentų tikslai.

Pirminiai profesinių kodeksų tikslai:

- Sumažinti galimybę reikštis neetiškam elgesiui.
- Aiškiai nubrėžti atsakomybės ribas.
- Skatinti etines darbuotojų orientacijas.
- Atlikti etinio švietimo funkciją.
- Drausminti profesijos ar organizacijos atstovus.
- Padėti priimti sprendimus.
- Didinti visuomenės pasitikėjimą.

Antriniai profesinių kodeksų tikslai:

- Gerinti profesijos ir organizacijos įvaizdį visuomenės akyse.
- Suteikti profesijai monopoliją.
- Ugdyti organizacijos etiką.

Šiame procese labai svarbus kodekso administravimo mechanizmas, t. y. kaip nuosekliai ir kryptingai vykdoma pagrindinių jo nuostatų laikymosi priežiūra. Taigi etikos kodeksai yra suvokiami kaip moralinis ir etinis pamatas tam tikros profesijos ar profesinės bendruomenės nario elgesiui dalykinėje veikloje. Kodeksai diegia etines vertybes, reguliuoja darbo santykius, eliminuoja netinkamą elgesį dėl nežinojimo, naikina piktnaudžiavimo galimybes, skaidrina ir racionalizuoja dalykinę veiklą, transformuoja socialinį ekonominį gyvenimą humanizavimo linkme. Tokia yra etikos kodeksų paskirtis. Visi etiniai kodeksai orientuojami į vieną tikslą — užkirsti kelią neetiškam elgesiui (Ladd, Küng).

Etikos kodeksas, kaip dokumentas, kuriame pabrėžiami tam tikri vertybiniai principai, savo forma gali būti nevienodos struktūros. Toks dokumentas gali būti visiškai paprastas, neturintis atskirų dalių arba skyrių, o tesudarytas iš norima logine seka išdėstytų pagrindinių etinių nuostatų (Ladd, Küng). Tokio dokumento, kuriame aptariamai profesiniai žurnalisto elgesio principai,

pavyzdys galėtų būti II pasauliniame Tarptautinės žurnalistų federacijos kongrese, įvykusiame 1954 metais Bordo mieste, priimta Tarptautinės žurnalistų federacijos deklaracija dėl žurnalistų elgesio principų.

Kitais atvejais etikos kodeksą gali sudaryti kelios, paprastai 2–3 dalys. Pirmojoje dalyje dėstomi bendrieji principai, antroje – pateikiamas šių principų paaiškinimas, iliustruojant, ką jie praktiškai reiškia, trečiojoje dalyje principai sukonkretinami. Profesinės etikos kodeksai (arba elgesio taisyklės) skiriasi ir savo turiniu. Vienuose kodeksuose etikos taisyklės išdėstomos detalios, kituose – pabrėžiami svarbiausi, aktualiausi profesinei grupei ar organizacijai elgesio akcentai.

Todėl profesinės etikos kodeksai (elgesio taisyklės) turi būti:

- paprasti, aiškūs, tikslūs, konkretūs;
- išryškinti profesinės bendruomenės dalykinės veiklos vertybes;
- įgyvendinami;
- ginti visuomenės, organizacijos ir profesijos interesus.

Suprantama, kad etikos kodeksuose vien deklaruoti bendrosios ir profesinės moralės bei etikos principų neužtenka, jų turinyje turi būti normų, kurioms kiekvienas tam tikros profesinės bendruomenės narys privalo paklusti ir jų laikytis.

Todėl profesinės etikos kodeksas yra tarsi nerašytas kiekvieno tam tikros profesinės grupės ar organizacijos nario pasižadėjimas savo profesinėje veikloje vadovautis aukštais standartais, ypač moralės požiūriu. Vis dėlto profesinės etikos kodeksai dažniausiai yra tik nurodomojo pobūdžio, t. y. juose išdėstyti reikalavimai, taisyklės, principai, kurių reikėtų laikytis, kad tam tikra profesinė grupė ar organizacija tam

tikromis aplinkybėmis galėtų išsaugoti visuomenės pasitikėjimą ir savo profesijos gerą reputaciją.

Tad natūralu, kad XX–XXI amžių sankirtoje tyrėjų dėmesys pakrypo profesinių etikos kodeksų įgyvendinimo link. Kone pagrindinė prielaida realiai įgyvendinti kodeksus, tyrėjų nuomone, yra būtinybė, kad šis dokumentas nei profesinei grupei, nei organizacijai nebūtų „nuleistas“ iš viršaus (Küng, Lusting). Taip pat manoma, kad tokio pobūdžio dokumentas neturi atlikti inkvizitoriaus funkcijų, o kiekvienam tam tikros profesijos atstovui turėtų būti konsultavimo gidu, profesinės etikos požiūriu norint priimti teisingą sprendimą.

Visuose kodeksuose kalbama apie vertybes (sąžiningumą, garbingumą etc.), taisykles arba principus, kurių dera paisyti (vengti interesų konflikto ar jo įvaizdžio susidarymo), taip pat siektinus idealus (tarnauti visuomenės – viešajam interesui etc.)

Kodeksuose dėmesys skiriamas ne tik profesinei, bet ir universalijai, visuotinai priimtinei etikai. Individo asmeninė moralė ragina vadovautis aukščiausiais teisingumo, sąžiningumo, padorumo, nešališkumo standartais, kurie *a priori* bendriausia forma yra išdėstyti Dekaloge. Vis dėlto profesiniuose kodeksuose elgesys pirmiausia vertinamas profesiniu aspektu. Būtent profesinės vertybės reikalauja tarnauti humanistiniams interesams, siekti profesinio tobulumo. Kai kurių profesijų, organizacijų nariams privalu laikytis valstybėje priimtų, įstatymais įtvirtintų reglamentų, normų ar draudimų. Pavyzdžiui, Europos tinkamo administravimo kodeksas, Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas, Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės, Lietuvos banko tarnautojų etikos

kodeksas, Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas, Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodeksas, Vadovybės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos etikos taisyklės, Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas, Lietuvos advokatų etikos kodeksas, Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas, Lietuvos Respublikos teisėjų etikos taisyklės. Pateiktame sąrašė – daugiausia valstybės institucijų darbuotojų, politikų ir teisės srities profesinių bendrijų etikos kodeksai bei taisyklės. Daugumoje jų itin išreikšti universaliosios etikos postulatai, nepamirštant derinti prie jų ir funkciškai diferencijuotos (profesinės) etikos normų.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas

LŽLEK profesinių kodeksų kontekste

Žurnalistų profesinė etika ne daug kuo skiriasi nuo kitų profesijų – mediko, teisininko, verslininko. Tačiau yra esminis skirtumas, kuris suponuoja visai kitokio lygmens visuomenės informavimo srityje dirbančių specialistų atsakomybę. Žiniasklaidos atstovai turi retą galią formuoti viešąją nuomonę ir jos vertybes, todėl žurnalistikos etika yra labai svarbi visai visuomenei, nes visuomenės informavimo priemonės yra socialiai atsakingos visai auditorijai.

Visuomenės informavimo priemonių darbuotojų, žurnalistų funkcija yra išversti sudėtingą ekspertų kalbą. Pasak Jeremy Iggers, žiniasklaidos etikos problemas reikėtų analizuoti ieškant sąsajų su viešuoju interesu, taip pat analizuojant su juo susijusias problemas (1999). Kuo naujienos sensacingesnės, tuo daugiau žurnalistui

atsiranda noro ir būdų apeiti etikos normas ir taisykles, mėginti vardan visuomenės teisės žinoti pateisinti bet kokią publikaciją.

Lietuvos žiniasklaidos reguliavimas, kaip aptarta šio straipsnio pirmojoje dalyje, pagrįstas savireguliacijos sistema, kurioje daug vietos ir dėmesio skiriama profesinei etikai reglamentuoti. VII 43 straipsnis yra skirtas visuomenės informavimo profesinei etikai.

VII 43 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad profesinės etikos normas, kurių privalo laikytis viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai, nustato Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (toliau – LŽLEK), Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistinės etikos“, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios viešosios informacijos rengimą bei platinimą, ir šis įstatymas. Taip pat įstatyme numatyta ir LŽLEK tvirtinimo, keitimo ar pildymo tvarka (VII 43 str. 2 d.). Tai, kad visuomenės informavimo srityje žurnalistų ir leidėjų etiką reguliuoja Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, nurodyta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. 1 antrajame punkte.

Kaip viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai laikosi LŽLEK, prižiūri Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, kurios funkcijas taip pat aptartos pirmojoje šio straipsnio dalyje. Pirmasis Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, reglamentuojantis garbingą žurnalisto ir leidėjo elgesį, buvo priimtas 1996 metais ir galiojo devynerius metus. Dabar galiojantis, 2005 m. balandžio 15 d. žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkime³ priimtas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos

kodeksas savo turiniu ir forma iš esmės yra naujas dokumentas.

Iš antroje šio straipsnio dalyje pateiktos profesinių etikos kodeksų apžvalgos darytina prielaida, kad LŽLEK nėra vienos profesinės grupės etikos kodeksas (elgesio taisyklės). Pirmiausia, pats dokumento pavadinimas sako, kad tai žurnalistų⁴ ir leidėjų (viešosios informacijos rengėjų)⁵ etikos kodeksas. Nors LŽLEK penktajame skyriuje aptariami žurnalistų ir redakcijos (viešosios informacijos rengėjo) vadovų abipusiai įsipareigojimai, tačiau, įvertinus aplinkybę, kad dauguma Lietuvos visuomenės informavimo priemonėse dirbančių žurnalistų yra samdomi darbuotojai, be to, žurnalistų bendruomenėje gerai žinoma reali, faktinė situacija, – nemažai jų dirba tik pagal autorines sutartis⁶, sunku suprasti, kaip tas pats dokumentas gali būti taikomas skirtingiems visuomenės informavimo dalyviams. Tačiau, straipsnio autorės nuomone, pati problema tarytum užprogramuota dar nuo 1996 metų iki šių dienų, mėginant gana abstrakčiai Visuomenės informavimo įstatyme apibrėžti žurnalisto sąvoką. Dėl to dar ir XXI amžiaus pirmojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje žurnalistui, t. y. asmeniui, kuris aktyviai veikia viešojoje

⁴ Visuomenės informavimo įstatyme pateikiama tokia sąvoka: *Žurnalistas – fizinis asmuo, kuris profesionaliai renka, rengia ir teikia medžiagą viešosios informacijos rengėjui pagal sutartį su juo ir (ar) yra žurnalistų profesinės organizacijos narys* (VII 2 str. 72 d.).

⁵ Visuomenės informavimo įstatyme pateikiama tokia sąvoka: *Viešosios informacijos rengėjas yra transliuotojas, leidykla, kino, garso ar vaizdo studija, informacijos, reklamos agentūra, redakcija, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, rengiantis ar pateikiantis skleisti viešąją informaciją* (VII 2 str. 62 d.).

⁶ BARANAUSKAITĖ A. Autorines sutartis numatoma keisti. Prieiga per internetą: http://www.lzs.lt/about.php?id=227&type=paper&page_menu=4. [Žiūrėta 2009 05 06].

³ Tokia tvarka numatyta VII.

erdvėje, dalyvauja viešajame diskurse ir už tai gauna atlygį, netaikomas joks išsilavinimo cenzas ir jokie profesinio meistriškumo standartai. Apie būtinybę tinkamai apibrėžti žurnalisto sąvoką 2001 metais savo veiklos ataskaitoje pažymėjo ir žurnalistų etikos inspektorius Romas Gudaitis, teigdamas, kad profesinio statuso įtvirtinimas padėtų mūsų žurnalistikai skvarbiau ir akyliau analizuoti valstybės ir visuomenės gyvenimo reiškinius. Tokia žiniasklaida, žurnalistų etikos inspektoriaus nuomone, taptų labiau prognozuojamu valstybės ir visuomenės gyvenimo barometru, o pasitikėjimas ja dar labiau padidėtų. Pasak R. Gudaičio, taip mūsų visuomenė išvengtų paviršutiniškumo ir „projektų“, kurių „druska“ – seksomanija, darkymasis, išsidirbinėjimas, žmogaus žeminimas, paverčiant jį biologine būtybe „be kompleksų“⁷.

Pasaulio praktikoje yra nemažai pavyzdžių, kai skirtingos profesinės grupės (leidėjai, laikraščių redaktoriai, žurnalistai) turi savo etikos kodeksus, kuriais vadovaujasi dalykinėje veikloje. Ypač tokia tradicija ryški Jungtinėse Amerikos Valstijose. Profesionalių žurnalistų bendruomenei galioja 1996 metų redakcijos Profesionalių žurnalistų etikos kodeksas, Amerikos laikraščių redaktoriai turi savo profesinės bendruomenės etikos kodeksą, savo etikos kodeksą turi Amerikos verslo redaktoriai ir žurnalistai etc.

Šiapus Atlanto visuomenės informavimo srityje etiką daugiausia reglamentuoja profesiniai žurnalistų etikos kodeksai. Nebent kiek išsiskiria Jungtinė Karalystė, kurioje žurnalistų elgesio normos nu-

statytos Elgesio taisyklėse, o periodinių leidinių redaktoriams galioja Redaktorių praktikos kodeksas. Taip pat kaimyninėje Lenkijoje Žurnalistų asociacijos (AJPR) nariai laikosi Žurnalistų etikos kodekso, įvairių visuomenės informavimo priemonių darbuotojai pripažįsta VIP etikos chartiją, kurią 1995 metais Varšuvoje priėmė kelios žurnalistų ir visuomenės informavimo priemonių organizacijos⁸. Na, o kitose mūsų kaimynėse – Latvijoje ir Estijoje galioja žurnalistų profesiniai etikos kodeksai⁹.

LŽLEK pagrindinės nuostatos ir struktūra

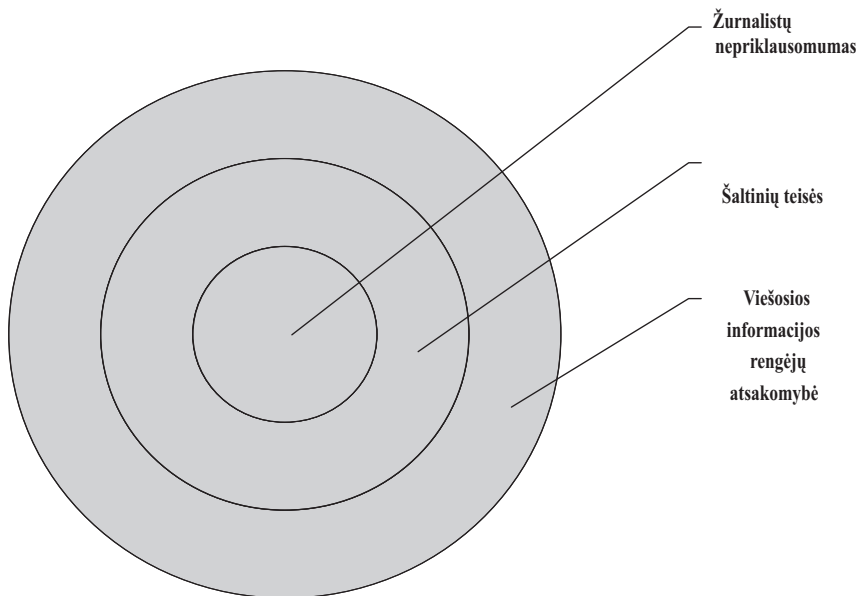
Visuose Baltijos šalių žurnalistų, Lietuvoje – žurnalistų ir leidėjų – kodeksuose pabrėžiamos pamatinės demokratinės visuomenės informavimo nuostatos – nepriklausomumas, šaltinių teisės, atsakomybė.

Grafiškai tai būtų galima pavaizduoti santykiškai centre fokusuojant žurnalistų nepriklausomumą, paskui, logine seka, – šaltinių teisės ir didžiąją dalį, apimančią abu pirmuosius segmentus, tarsi apgaubia svarbiausias elementas – demokratinės visuomenės ir joje laisvai veikiančios žiniasklaidos, – viešosios informacijos rengėjų atsakomybė (2 pav.).

⁸ Lenkijos žurnalistų asociacija, Katalikų žurnalistų asociacija, Žurnalistų profsąjunga, Lenkijos žurnalistų sindikatas, Leidėjų sąjunga, Lenkijos televizija (nacionalinis visuomeninis transliuotojas), Lenkijos radijas, Nepriklausomų televizijos ir kino prodiuserių asociacija, Lenkijos visuomeninio radijo asociacija, Privačių transliuotojų asociacija, Radijo ir televizijos profesinė sąjunga.

⁹ Latvijos žurnalistų sąjungos konferencija Žurnalistų etikos kodeksą priėmė 1992 metais, o Estijos žurnalistų profesinės etikos kodeksas 1997 metais patvirtintas kelių organizacijų – Estijos spaudos tarnybos, Estijos laikraščių asociacijos ir Estijos transliuotojų asociacijos.

⁷ GUDAITIS, Romas. 2001–2002 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0113703.doc>. [Žiūrėta 2009 05 06].

2 pav. LŽLEK svarbiausių nuostatų santykis

Šaltinis: straipsnio autorė

Vertinant šias tris dominantes, svarbu atkreipti dėmesį, kad atsakomybės lygmuo visur turi kiek skirtingus aspektus. Latvijos žurnalistų etikos kodekse atskirai apibrėžiamas žurnalistų ir visuomenės santykis, Estijos žurnalistų profesinės etikos kodekse ypač pabrėžiama reklamos atskirtis nuo autorinių publikacijų, visuomenės informavimo svarba.

Šiuo požiūriu Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas skiriasi nuo kitų Baltijos šalių dokumentų. Galbūt tai lėmė esminė aplinkybė, kad LŽLEK yra ne vien dokumentas, reglamentuojantis žurnalistų profesinę etiką, bet ir kitos profesinės grupės – leidėjų¹⁰ bendras etikos kodeksas. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos

kodekse daug dėmesio skiriama žurnalistų ir redakcijos dvišaliams paritetiniams įsipaigojimams, garbingai konkurencijai, šio kodekso ir kitų kodeksų santykiui.

LŽLEK sudaro 7 skyriai ir 75 straipsniai. Proporcingumo aspektu šio dokumento struktūroje daugiausia dėmesio skiriama bendrosioms žurnalistų ir viešosios informacijos rengėjo teisių ir pareigų visumos, žurnalistų ir informacijos šaltinio santykio nuostatoms, taip pat iš dalies apibrėžiami reikalavimai publikacijoms. Žurnalistų ir viešosios informacijos rengėjo nepriklausomumą ir veiklos skaidrumą reglamentuoja dvylika kodekso straipsnių, daug skiriama dėmesio – net 22 straipsniai – asmens garbės, orumo ir privatumo apsaugai – prigimtiniams žmogaus teisėms, ginamoms tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų. LŽLEK šeštasis skyrius skirtas atsakomy-

¹⁰ LŽLEK jie vadinami viešosios informacijos rengėjais.

bei už žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimus.

LŽLEK struktūrinių dalių ryšius būtų galima pavaizduoti schemiškai (3 pav.). Taigi

matome, kad visas dokumento struktūrinės dalis sieja pagrindinė – atsakomybės už žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimus dalis (LŽLEK 6 skyrius).

3 pav. LŽLEK struktūrinės dalys ir jų ryšiai

Šaltinis: straipsnio autorė

LŽLEK normų ir jų taikymo ypatumai

Nagrinėjant LŽLEK normas visų pirma reikėtų apibrėžti etikos (moralės) ir teisės normų sąvokas, išryškinti jų skirtį. Moralės normos – tai tam tikros istoriškai susiformavusios ir visuomenės priimtose elgesio taisyklės, orientuojančios žmones savo noru

rinktis kilnius, visuomenei reikšmingus poelgius ir susilaikyti nuo netinkamų veiksmų. Teisės norma – tai valstybės nustatyta arba patvirtinta (sankcionuota) ir jos saugoma elgesio taisyklė arba poelgio modelis (Šatas).

Taigi suprantama, kad šių dviejų skirtingų rūšių normos turi ir skirtingą reguliavimo sritį. Siekdama išsiaiškinti, kokios normos – etikos ar teisės – sudėtos į šį dokumentą

ir kokie jų taikymo ypatumai, straipsnio autorė atliko LŽLEK normų tyrimą keliais pjūviais, t. y. kodekso reikalavimus turinio analizės metodu išanalizavo tokiais lygiais:

1. Žurnalistui ir viešosios informacijos rengėjui keliami reikalavimai (pareigos).
2. Žurnalistu ir informacijos šaltinio santykiai.
3. Reikalavimai publikacijoms.

Taip pat lyginamosios analizės metodu palygintos normos, įtvirtintos Visuomenės informavimo įstatyme ir naudojamos LŽLEK.

Žurnalistui ir viešosios informacijos rengėjui keliami reikalavimai

LŽLEK nustatyta, kad tiek žurnalistas, tiek viešosios informacijos rengėjas turi skelbti tikslias, teisingas žinias ir įvairias nuomones; negali skleisti nuomonių, kurios pažeistų teisę ir etiką; turi kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais; informaciją turi rinkti ir skelbti tik etiškais ir teisėtais būdais. Išlyga paskelbti nepatikrintą informaciją numatyta tik įvertinus viešąjį interesą – jei delsimas skelbti tokią informaciją būtų žalingas visuomenei, taigi esant išskirtinei situacijai šis veiksmas nepažeistų LŽLEK 7 straipsnio. Tačiau tame pačiame kodekso straipsnyje numatyta, kad tokiu atveju skelbiamoje informacijoje *privalu nurodyti, kad tokia informacija nėra patikrinta*. Viešasis interesas pabrėžiamas ir LŽLEK 16 straipsnyje, kuris numato, kad pateikdamas informaciją žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas privalo skirti informaciją, kurios paskelbimą iš tikrųjų pateisina visuomenės (viešasis) interesas nuo informacijos, kuri tik tenkina smalsumą.

LŽLEK numatyta nemažai draudimų, todėl hipotetiškai galima sakyti, kad tai padaryta siekiant apsaugoti viešąją erdvę nuo žalingos informacijos ir neigiamo jos poveikio. Kodekso 17 straipsnyje nustatyta, kad žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai neturi skelbti informacijos, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai skatina daryti nusikaltimus, pažeisti viešąją tvarką, mėgdžioti agresyvių elgesį. Taip pat šiame straipsnyje teigiama, kad neturi būti skelbiama informacija, kurioje propaguojamas ar patraukliai vaizduojamas rūkymas, girtavimas, narkotikų ar kitų kvaišalų vartojimas. LŽLEK 18 straipsnis yra identiškas VIĮ 22 straipsnio 8 dalies 9 punktui, jame tiesiog pažodžiui pakartojama viešosios informacijos rengėjų veiklos reglamentavimo VIĮ nuostata: „neturi propaguoti žmonių ar jų grupių antgamtinių, nerealių savybių, paranormalių reiškinių, išskyrus atvejus, kai tokia informacija pateikiama kaip pramoga arba įstatymais nedraudžiamo tyrimo objektas. Neturi būti sudaromas įspūdis, kad astrologai, chiromantai, parapsichologai, ekstrasensai, bioenergetikai gali duoti patikimų patarimų apie ateitį, sveikatą ar kt.“¹¹

Nuo 2001 m. liepos 1 d. šalyje įsigaliojus Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui¹², užtikrinamos specifinės fizinių asmenų civilinės teisės¹³. Kalbant apie Kodekse nustatytus draudimus, reikėtų atkreipti dėmesį į LŽLEK III skyrių, kurio net 22 straipsniai reglamentuoja asmens garbės, orumo, privatumo apsaugą ir taip atkartoja šalyje galiojančiuose įstatymuose įtvirtintas teisės normas.

¹¹ Valstybės žinios, 2006, Nr.82-3254.

¹² Valstybės žinios, 2000, Nr.74-2262.

¹³ Tai teisė į vardą, atvaizdą, privatų gyvenimą ir jo slaptumą; asmens garbė ir orumas.

Tiek žurnalistas, tiek viešosios informacijos rengėjas negali skelbti žinių apie privatų žmogaus gyvenimą be jo sutikimo (36 str.), privalo laikytis nekaltumo prezumpcijos (37 str.), neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų (38 str.). Viešosios informacijos rengėjui (ir žurnalistui) draudžiama skelbti:

- ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis;
- įtariamojo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenis, iš kurių būtų galima nustatyti jo tapatybę;
- duomenis apie asmenį, nukentėjusį nuo nusikalstamos veikos, be jo sutikimo, o asmeniui žuvus – be jo artimųjų sutikimo;
- nusikalstamos veikos liudininko asmens duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti to asmens tapatybę;
- skolininkų asmens duomenų, informacijos apie jų mokumą, jei nėra visuomenės intereso;
- viešąją informaciją apie asmenį afekto būsenos arba mirties akivaizdoje, taip pat filmuotus ir fotografuotus vaizdus su tokiu asmeniu;
- patyrusio seksualinę agresiją asmens pavardę ar kitus duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti to asmens tapatybę, be jo sutikimo;
- šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo ir jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs;
- tiesiogiai arba netiesiogiai skatinti ar kurstyti neapykantą (nesantaiką) žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui.

Taip pat LŽLEK draudžia reklamą pateikti kaip nešališką informaciją ar kitaip ją slėpti (31 str.).

Iš dešimties išvardytų draudimų matyti, kad pusė jų, išdėstytų LŽLEK 40, 41, 42, 43, 50 straipsniuose, tiesiogiai susiję su Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu (toliau – ADTAI). Būtent ADTAI 8 straipsnyje nurodoma, kad asmens duomenų tvarkymą visuomenės informavimo priemonėse visuomenės informavimo, meninės ir literatūrinės raiškos tikslais prižiūri Žurnalistų etikos inspektorius. Taip sudaromos sąlygos tam tikrai savitvarkos institucinei kolizijai, galinčiai atsirasti, tarkim, nagrinėjant to paties pobūdžio pažeidimus. Taigi grįžtant prie šio straipsnio pirmosios dalies atkreiptinas dėmesys, jog funkciniai ir norminiai šių dviejų institucijų kompetencijų aspektai iš esmės skiriasi, nes Žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencijos funkcinis aspektas yra teisinis, o ir Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos – etinis.

LŽLEK 44, 45, 49 straipsnių formuluotės yra kiek „lengvesnio“ lingvistinio tono, nes šie straipsniai tiesiogiai, kalbine išraiška nedraudžia, bet rekomenduoja, nusako, kad *neturi būti* viešai skelbiami duomenys tų privačių asmenų, kurie padarė pažeidimus ir už tai buvo nubausti lengvomis bausmėmis; taip pat žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai *neturi priminti* žmogui seniai padarytos nusikalstamos veikos, už kurią jis jau atliko bausmę¹⁴, o skelbdamas informaciją apie savižudybę ar bandomą nusižudyti *neturi minėti* pavardžių ar kitų padedančių identifikuoti šį asmenį duomenų. Taigi LŽLEK nuostatos vėl kalba apie asmens duomenų apsaugą ir asmens privatumą. Panašus yra kodekso 36, 46, 51, 52, 53, 56, 57 straipsnių

¹⁴ Ši taisyklė netaikoma, jei šis žmogus ir toliau dirba darbu, kuris buvo susijęs su jo padaryta nusikalstama veika arba jeigu šis žmogus pretenduoja eiti visuomenėje reikšmingas pareigas.

turinys, nes jų „gynybinis laukas“ – asmens privatus gyvenimas, prigimtinės asmens teisės ir laisvės.

Aptariant LŽLEK reikalavimų žurnalistui ir viešosios informacijos rengėjui visumą, atkreiptinas dėmesys, kad kodekso IV skyriaus 7 straipsniai skiriami profesiniam solidarumui ir garbingai konkurencijai. Pažymėtina, kad LŽLEK 58 ir 59 straipsnių nuostatos¹⁵ iš esmės atitinka profesinės etikos standartus globaliu lygmeniu (Lusting). Taip pat sąžiningo ir padoraus profesinio elgesio taisyklės išdėstytos Kodekso 60–64 straipsniuose. Tačiau konstatuotina, kad kai kurios šių straipsnių normos tiesiogiai susijusios su VII 21 straipsniu bei Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu.

Ne mažiau svarbios Kodekso II skyriuje išvardytos principinės nuostatos, taikomos vien tik žurnalistų profesinei bendruomenei, atskiriamos tai pabrėžiant kodekso straipsniuose:

1. žurnalistas turi atsisakyti viešosios informacijos rengėjo ar jo vadovo užduoties, jeigu ši prieštarauja šalies įstatymams, žurnalistų etikai bei jo įsitikinimams;
2. žurnalistas turi būti profesionaliai pasirėngęs¹⁶;
3. vienas svarbiausių žurnalistų profesinių reikalavimų – taisyklinga kalba, kalbos kultūra;
4. žurnalistas turi teisę atsisakyti rengti reklaminę informaciją;
5. žurnalistas neturi reklamai naudoti savo vardo, atvaizdo ir balso, išskyrus tuos

¹⁵ LŽLEK 59 straipsnyje numatyta, kad abu šie subjektai, skelbdami kritinius kūrinis, neturi suvedinėti asmeninių sąskaitų.

¹⁶ Autorės manymu, žurnalistų profesionalumo klausimus, taip pat žurnalistinės veiklos standartus reikėtų aptarti atskirai.

atvejus, kai tokia reklama siekiama humanitarinių tikslų;

6. vykdydamas savo veiklą žurnalistas neturi teisės prisiimti jokių kitų įsipareigojimų, išskyrus profesinius įsipareigojimus viešosios informacijos rengėjui;
7. žurnalistas neturi teisės priimti dovanų, mokamų kelionių, mokamų atostogų ir kitokio įsiteikimo, kuris gali pakenkti jo nepriklausomumui;
8. *žurnalistas kiekvienu atveju privalo pranešti visuomenei apie gautą bet kokią paramą, išskyrus viešosios informacijos rengėjo, su kuriuo žurnalistą sieja darbo ar kūrybiniai santykiai, mokamą atlyginimą ar suteiktą paramą (paryškinta autorės – J. M.).*

Autorės manymu, siekiant tikro, o ne tariamo žurnalistinės veiklos ir žiniasklaidos sektoriaus skaidrumo ir nepriklausomumo, reikėtų, kad paskutinioji paminėta nuostata, įtvirtinta LŽLEK 27 straipsnyje, turėtų būti taikoma ir viešosios informacijos rengėjui taip pat, kaip ir žurnalistui.

LŽLEK 33–35 straipsnių nuostatos numato tam tikrus apribojimus žurnalistui bei viešosios informacijos rengėjui ir net jų šeimos nariams privačioje veikloje dėl viešai nepaskelbtos informacijos apie vertybinių popierių rinką disponavimo ir pan. Ypač tai pasakytina apie reikšmingus finansinius interesus dėl susijusių vertybinių popierių etc.

Atlikus LŽLEK ir VII nuostatų lyginamąją analizę reikalavimų žurnalistams ir viešosios informacijos rengėjams aspektu, nustatyta, kad tokie reikalavimai numatyti net 47 kodekso straipsniuose. Iš jų – 36 Kodekso straipsniuose labiau naudojamos teisės normos, tiesiogiai susijusios su Visuomenės informavimo, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informa-

cijos, Asmens duomenų teisinės apsaugos, Autorių ir gretutinių teisių įstatymų teisės normomis. Tyrimo metu nustatyta, kad trys Kodekso straipsniai yra identiški VII straipsniams arba jų dalims: LŽLEK 8 straipsnis atitinka VII 41 straipsnio 2 dalies 5 punktą; LŽLEK 18 straipsnis visiškai atitinka VII 22 straipsnio 8 dalies 9 punktą; LŽLEK 38 straipsnis tapatus VII 22 straipsnio 8 dalies 4 punktu.

Sunku rasti argumentų, kodėl VII 19 straipsnio, numatančio neskelbtiną ir įstatymu draudžiamą skelbti visuomenės informavimo priemonėse informaciją, dalys LŽLEK virto atskirais straipsniais. Pavyzdžiui, apie nekaltumo prezumpciją kalba LŽLEK 37, 38, 40 straipsniai. Net vienuolika LŽLEK straipsnių (36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 53 str.) įvairiai atkartoja VII 14 straipsnio, reglamentuojančio privataus gyvenimo apsaugą, nuostatas. VII 13 straipsnį, garantuojantį asmens teisių, garbės ir orumo apsaugą, atkartoja LŽLEK 46–49, 55, 57 straipsniai.

Žurnalisto ir informacijos šaltinio santykiai

LŽLEK nuostatos atitinkamai apibrėžia žurnalisto ir informacijos šaltinio¹⁷ santykius. Kodekso 9 straipsnyje, kaip ir numatyta VII 41 straipsnio 2 dalies 6 punkte, teigiama, kad žurnalistas, prašantis informacijos, turi prisistatyti savo pavarde, nurodyti redakciją, kurioje dirba, ir įspėti pašnekovą, kad jo pasakyti žodžiai gali būti viešai paskelbti žiniasklaidoje. LŽLEK 14 straipsnyje regla-

¹⁷ Informacijos šaltinis – tai bet kuri sistema, kurianti informaciją, arba objektas, turintis informacijos, kuri gali būti perduodama kitai sistemai, asmeniui // *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 170.

mentuojama, kad žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi naudoti tiesiogiai cituoti garso ir vaizdo įrašymo priemonių, jeigu to nenori informaciją teikiantis privatus asmuo. Kodeksas, kaip ir VII, numato informacijos šaltinio paslaptį. Lyginant LŽLEK ir VII nuostatas žurnalisto ir informacijos šaltinio santykio pjūviu nustatyta, kad 12 Kodekso straipsnių reglamentuoja viešosios informacijos rengėjo ir žurnalisto santykius su informacijos šaltiniu. Iš jų aštuoni Kodekso straipsniai atitinkamai kartoja keturių VII straipsnių nuostatas.

Tačiau šiuo tyrimu nustatyta, kad kodekse yra ir nuostatų, kurios iš esmės yra vien tik etinio pobūdžio, orientuotos į pozityvų elgesį, ir neperkeltos iš jokių kitų įstatymų ar reglamentų. Pavyzdžiui, LŽLEK 12 straipsnis įpareigoja ir žurnalistą, ir viešosios informacijos rengėją, prieš skelbiant informaciją, suteiktą žmogaus, kuris buvo sukrestas ar bejėgiškos būsenos, privalomai įsitikinti, ar tokios informacijos paskelbimas nepažeis šių asmenų teisių, stengtis numatyti galimus neigiamus padarinius šiam asmeniui. Taip pat LŽLEK 21 straipsnyje numatyta, kad, pateikdamas informaciją apie nusikaltamas veikas, nelaimingus atsitikimus ir kitokius atvejus, kai asmenims padaroma turtinė ar neturtinė žala, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo stengtis, kad tokia informacija nesukeltų nukentėjusiam ir nekaltam asmeniui papildomų išgyvenimų ir kančių. Vertinant žurnalisto, viešosios informacijos rengėjo ir informacijos šaltinio santykį, labai svarbu, kad LŽLEK pakankamai aiškiai nubrėžta kritikos riba privataus asmens atžvilgiu (22 str.). Kodekse pabrėžiama, kad kritikos ribos privataus asmens atžvilgiu yra daug

siauresnės nei viešojo asmens atžvilgiu, todėl, informuojant apie privatų asmenį, pirmenybė turi būti teikiama privataus gyvenimo apsaugai, o apie viešą asmenį – visuomenės interesui. Taip pat atitinkamai yra numatyta kritikuojamo asmens atsakymo teisė, t. y. galimybė pasiteisinti, paaiškinti, paneigti klaidingą informaciją. LŽLEK numato, kad, asmeniui atsisakius pasinaudoti atsakymo teise, būtina apie tai pranešti visuomenei. Vertinant žurnalisto ir informacijos šaltinio santyki, manytume, išskirtinas yra visiškai originalus LŽLEK 10 straipsnis, kuriame teigiama, kad *žur-*

*nalistas neprivalo su pašnekovu derinti galutinio savo kūrinio varianto, nebent tai prieštarautų išankstiniam susitarimui*¹⁸.

Reikalavimai publikacijoms

Analizuojant teisės normas, naudojamas žurnalistų ir leidėjų profesinės etikos dokumente, labai svarbu įvertinti jų tekstinę ir loginę struktūrą (Vaišvila). Turinio aspektu LŽLEK nuostatas publikacijoms ar kitai skelbiamai viešajai informacijai, būtų galima suskirstyti į tris grupes. Tai reikalavimai, draudimai ir rekomendacijos, pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. **LŽLEK reikalavimai publikacijoms**

Reikalavimai	Draudimai	Rekomendacijos
Aiškiai atskirti žinias ir nuomones	Skelbti ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis	Ištaisyti savo padarytas klaidas ir netikslumus, galinčius įžeisti konkrečius asmenis, nelaukiant, kol įžeistas žmogus paprašys tai padaryti
Pateikti kuo didesnę nuomonių įvairovę	Skelbti viešąją informaciją apie asmenį afekto būsenos arba mirties akivaizdoje	Neskelbti dirbtinai deformuotų nuotraukų montažų, neteisingų parašų po nuotraukomis, galinčių įžeisti jose pavaizduotus asmenis
Laikytis nekaltumo prezumpcijos	Skelbti asmens duomenis be jo sutikimo	Neskelbti žinių apie šeiminius konfliktus
Neskelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų	Skelbti žinias apie privatų gyvenimą be žmogaus sutikimo	Nepiktinaudžiauti katastrofų, avarijų, mirties, smurto ir agresijos vaizdais, kurie galėtų žeišti asmenų ar jų artimųjų jausmus, skaitytojų ir (arba) žiūrovų jautrumą
Nepiktinaudžiauti asmens silpnybėmis ir nebrandumu, savo teisiu ir laisviu nesuvokimu	Tiesiogiai ar netiesiogiai skatinti nesantaiką ir kurstyti neapykantą	Neskelbti kritinių kūrinių tam, kad suvestų asmenines sąskaitas

Šaltinis: straipsnio autorė

¹⁸ Tai atskirų tyrimų dalykas, dabar labai aktualus žurnalistikos praktikoje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr.1 septyntajame punkte pažymima, kad būtina atskirti žinią nuo nuomonės. Tokios aiškios nuostatos dėl žinios ir nuomonės atskyrimo pateikiant viešąją informaciją VII nėra. Todėl, manytume, esant labai reikšmingą profesinės etikos dokumente įtvirtintą LŽLEK pagrindinį reikalavimą publikacijoms – aiškiai atskirti žinias ir nuomones. Kodekso 4 straipsnyje taip pat įpareigojamai nurodoma, jog žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ar duomenų.

Draudimų grupėje išvardyti reikalavimai publikacijoms labai aiškiai apibrėžti VI ir ADTA įstatymuose įtvirtintų kertinių nuostatų saugant asmens duomenis, pri-

vatų gyvenimą, taip pat siekiant užtikrinti teisminės valdžios nešališkumą, konkrečiai nurodomas draudimas skelbti ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis¹⁹.

LŽLEK nuostatų grupė, autorės sąlygiškai pavadinta rekomendacijomis, aiškiai parodo, kad tai yra grynai etinio pobūdžio reikalavimai publikacijų autoriams. Visos šios išvardytos nuostatos yra žurnalisto ar viešosios informacijos rengėjo laisvo pasirinkimo dalykas, pirmiausia priklausantis nuo jo paties vertybių sistemos. Todėl darytina išvada, kad LŽLEK 19–20, 46–47 ir 50 straipsniai labiausiai atitinka profesinės etikos principus.

Toliau pateikiama autorės sudaryta lentelė, kurioje matomi turinio analizės metodu nustatyti LŽLEK ir VII naudojamų normų panašumai (4 lentelė).

---

¹⁹ LŽLEK yra tam tikrų išlygų, kurios taikomos atskirais atvejais esant viešajam interesui. Tačiau tai, autorės manymu, atskira tema.

4 lentelė. LŽLEK nuostatų ir VII normų sutaptis (lyginamoji analizė)

Eilės nr.	LŽLEK kodekso nuostatos	VII nuostatos
1.	3 str.	16 str.; 22 str. 8 d. 2, 5, 8, 9 p.; 41 str. 2 d. 1 p., 10 p.
2.	4 str.	16 str.; 22 str. 8 d. 1 p.
3.	5 str.	16 str. 1 d.
4.	6 str.	41 str. 2 d. 1 p.
5.	7 str.	41 str. 2 d. 1 p.
6.	8 str. identiškas	41 str. 2 d. 5 p.
7.	9 str. beveik identiškas	41 str. 2 d. 6 p.
8.	11 str.	41 str. 2 d. 7 p.
9.	13 str.	17 str. , 41 str. 2 d. 8 p.
10.	14 str.	13 str. 1 d. 1 p. 2 p.
11.	15 str. beveik identiškas	41 str. 2 d. 2 p.
12.	17 str.	17 str.; 19 str. 1 d. 5 p.; 22 str. 8 d. 3 p., 6 p.
13.	18 str. identiškas	22 str. 8 d. 9 p.
14.	19 str.	44 str. 1 d.
15.	20 str.	44 str. 2 d., 3 d.
16.	22 str.	15 str.
17.	29 str.	22 str. 8 d. 1 p.
18.	30 str.	39 str. 11 d. 1 p. 12 d., 13 d., 16 d.
19.	31 str.	39 str. 5 d.
20.	32 str.	39 str. 10 d.
21.	36 str.	14 str. 1 d.; 19 str. 3 d.
22.	37 str.	19 str. 3 d.
23.	38 str. identiškas	22 str. 8 d. 4 p.
24.	39 str.	19 str. 3 d.
25.	40 str.	19 str. 3 d.
26.	41 str.	14 str.; 22 str. 8 d. 5 p.
27.	42 str.	14 str.
28.	43 str.	14 str.
29.	44 str.	14 str.
30.	45 str.	14 str.
31.	46 str.	13 str. 1 d. 1, 2, 3 p.; 14 str.
32.	47 str.	13 str. 1 d. 4, 6 p., 14 str.
33.	48 str.	13 str. 1 d. 4 p.; 14 str.
34.	49 str.	13 str. 1 d. 5, 6 p.
35.	50 str.	14 str. 1, 2 d.
36.	51 str.	17 str.
37.	52 str.	14 str.
38.	53 str.	14 str.
39.	54 str.	19 str. 2 d.
40.	55 str.	19 str. 1 d. 3 p.
41.	56 str.	13 str. 1 d. 1, 2 p.
42.	57 str.	13 str. 1 d. 4 p.
43.	59 str.	22 str. 8 d. 1 p.
44.	61 str.	21 str.
45.	62 str.	21 str.
46.	63 str.	21 str.
47.	64 str.	21 str.

Šaltinis: straipsnio autorė

Išvados

Apžvelgus VII reglamentuotą Lietuvos visuomenės informavimo sistemos savitvarkos institucinę sąrangą ir institucijų kompetencijas, nustatyti visuomenės informavimo srityje veikiančių savitvarkos institucijų funkciniai aspektai. Išskirti trys funkciniai institucijų kompetencijų aspektai – politinis, teisinis, etinis. Kaip viešosios informacijos rengėjai – žurnalistai ir leidėjai – laikosi profesinės etikos kodekso normų, prižiūri Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija.

Atlikus Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso turinio analizę, darytina išvada, kad šis dokumentas, reguliuojantis žurnalistų ir leidėjų profesinę etiką visuomenės informavimo srityje, tik iš dalies atitinka bendruosius profesinių etikos kodeksų turinio ir formos principus, kurie aptarti šio straipsnio antrojoje dalyje. Tam turi reikšmės tai, kad Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas nėra vienos profesinės grupės etikos kodeksas (elgesio taisyklės).

Nors tiek žurnalistai, tiek viešosios informacijos rengėjai yra to paties informacinio lauko dalyviai, tačiau jų teisinis statusas nėra vienodas. Net atskiras LŽLEK skyrius yra skirtas žurnalistų ir redakcijos (viešosios informacijos rengėjo) vadovų abipusiems išipareigojimams, tačiau dėl sudėtingų ekonominių santykių ir nesant tinkamo žurnalisto profesinio teisinio statuso reglamentavimo, manytina, kad kai kurios LŽLEK nuostatos sunkiai derinamos ir abejotina, kad gali būti vienodai lygiai taikomos dviem skirtingoms ir profesinėms, ir socialinėms grupėms (darbdaviams ir samdomiems darbuotojams). Iš to darytina išvada, kad esant tokiems profesiniams, so-

cialiniams, teisiniams skirtumams, LŽLEK gali būti sunkiai įgyvendinamas.

Atlikus LŽLEK turinio analizę nustatyta, kad šis dokumentas, reglamentuojantis profesinę dviejų skirtingų grupių etiką visuomenės informavimo srityje, neturi darnios tikslų visumos, kaip tai rekomenduojama tokio pobūdžio dokumentams. Tai lemia aplinkybė, kad nemažai LŽLEK straipsnių yra naudojamos teisės normos, kurių pagrindiniai turinio elementai atkartoja Visuomenės informavimo, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, Asmens duomenų teisinės apsaugos, Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos įstatymų teisės normas.

LŽLEK labai daug draudimų, kurie tiesiogiai perkelti iš Visuomenės informavimo ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymų. Siekiant garantuoti privataus gyvenimo apsaugą, asmens garbės ir orumo apsaugą, LŽLEK 36, 41–53, 56–57 straipsnių turinys tiesiogiai susijęs su Visuomenės informavimo įstatymo nuostatomis, o LŽLEK 40–43 ir 50 straipsniai, tiesiogiai susiję su Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu. Iš to darytina išvada, kad šiuo požiūriu LŽLEK nuostatos nėra grynai etinės, jos konkuruoja su norminiais teisės aktais ir juose išdėstytomis teisės normomis.

Atlikus LŽLEK ir Visuomenės informavimo įstatymo lyginamąją analizę teisės normų naudojimo aspektu nustatyta, kad iš 75 Kodekso straipsnių VII nuostatas atkartoja 47 LŽLEK straipsniai. Tyrimo metu nustatyta, kad trys LŽLEK straipsniai tekstine formuluote yra identiški VII straipsniams arba jų dalims: LŽLEK 8 straipsnis atitinka VII 41 straipsnio 2 dalies 5 punktą; LŽLEK 18 straipsnis visiškai atitinka VII 22 straipsnio 8 dalies 9

punkto; LŽLEK 38 straipsnis tapatus VII 22 straipsnio 8 dalies 4 punktui.

Manytina, kad šitoks reglamentavimas profesinės etikos dokumente galėjo atsirasti tik dėl to, kad viešosios informacijos rengėjai ir žurnalistai nesilaiko Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų, tačiau toks trafaretinis įstatymo teisės normų perkėlimas į profesinės etikos dokumentą rodo žemą viešosios komunikacinės erdvės dalyvių – tiek viešosios informacijos rengėjų, tiek žurnalistų teisinės elgsenos lygį ir teisinį nihilizmą. Galbūt tokios

aplinkybės lėmė, kad LŽLEK etinio pobūdžio reikalavimų žurnalisto ir leidėjo sąmoningam (vadinasi, be draudimų – *aut. pastaba*) elgesiui principinių saviraiškos laisvės nuostatų, labiausiai atspindinčių viešosios informacijos rengėjo ir žurnalisto vertybių sistemą, labai nedaug.

Proporcingumo aspektu įvertinus LŽLEK nuostatas ir jame naudojamas normas, galima teigti, kad tai daugiau teisės normų rinkinys, o ne etikos principus ir moralines vertybes deklaruojantis profesinės bendruomenės dokumentas.

LITERATŪRA

IGGERS, Jeremy (1999). *Bad news, good news: journalism ethics and the public interest*. Westview Press. 179 p. ISBN 0-8133-2952-3.

KÜNG, Hans (1998). *A Global Ethic for Global Politics and Economics*. Oxford University Press US, 1998. 315 p. ISBN 0195-1222-83.

LADD, John. (1990) “*The quest for a code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion*”. In *Combating corruption. Encouraging ethics. A source book for public service ethics* (ed. William L. Richter, Frances Burke, Jameson W. Doig). Washington, DC. American society administration, 1990. p. 271–277. ISBN 0936-6781-43.

LUSTING, Andrew B. (2004). *Natural Law and Global Ethics*. In Mark J. Cherry (ed.) *Natural law and the possibility of a global ethics*. Springer, 2004. p. 125-140. ISBN1402022239.

MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika (2004). *Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 320 p. ISBN 9955-557-32-X.

ŠATAS, Juozas (2004). *Teisė ir moralė*. In *Lietuvos teisės pagrindai*, [G. Dambrauskienė, A. Marcijonas, E. Monkevičius... [et. al.] Vilnius: Justitia, p. 56–59. ISBN 9955-616-03-2.

VAIŠVILA, Alfonsas (2004). *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 557 p. ISBN 9955-616-07-5.

ŠALTINIAI

Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262.

Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 63-1479; nauja redakcija – *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 22-804.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.

Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 91-3890.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 82-3254.

1998 m. gegužės 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr.1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7 (1) straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynyimo civilines bylas *Teismų praktika* Nr. 9. Vilnius, 1998.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius, Danielius, 1996, 12 p., ISBN 9986-442-27-3.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius, 2005, 16 p., ISBN 9955-9342-4-7.

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus skyrimo“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 18-544.

BARANAUSKAITĖ, Andželika. *Autoringes sutartis numatoma keisti [interaktyvus]*.

Prieiga per internetą: http://www.lzs.lt/about.php?id=227&type=paper&page_menu=4. [žiūrėta 2009-05-06].

GUDAITIS, Romas. 2001–2002 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0113703.doc>>. [žiūrėta 2009-05-06].

Žurnalistų etikos inspektoriatas 2007 m. veiklos ataskaita internetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/HESXBRVX.PDF>. [žiūrėta 2009-05-04].

Europos tinkamo administravimo kodeksas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.ombudsman.europa.eu/resources/code.faces>. [žiūrėta 2009-05-04].

Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3938.

Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65-2656.

Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 8-270.

Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 167-6171.

Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 111-4958.

Vadovybės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos etikos taisyklės. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 90-3340.

Lietuvos advokatų etikos kodeksas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 130-4681.

Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.notarai.lt/?item=200721153340&lang=1>. [žiūrėta 2009-05-04].

Lietuvos Respublikos teisėjų etikos taisyklės [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.teismusavivalda.lt/dokumentai/bendroji_informacija/teiseju_etikos_kodeksas.doc [žiūrėta 2009-05-04].

Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.advoco.lt/?item=esaekod>. [žiūrėta 2009-05-04].

JAV profesionalių žurnalistų etikos kodeksas: <http://www.spj.org/ethicscode.asp>

Amerikos laikraščių redaktoriai turi savo profesinės bendruomenės etikos kodeksą: <http://www.asne.org/kiosk/archive/principl.htm>

Amerikos verslo redaktorių ir žurnalistų etikos kodeksas <http://www.sabew.org/ethics/RevisedCodeofEthics>

Jungtinės Karalystės žurnalistų elgesio taisyklės: http://ethicnet.uta.fi/united_kingdom/code_of_conduct

Jungtinės Karalystės redaktorių praktikos kodeksas: http://ethicnet.uta.fi/united_kingdom/editors039_code_of_practice

Lenkijos žurnalistų asociacijos (AJPR) etikos kodeksas: http://ethicnet.uta.fi/poland/the_code_of_journalistic_ethics

Lenkijos VIP etikos chartija: http://ethicnet.uta.fi/poland/media_ethics_charter

Latvijos žurnalistų etikos kodeksas: http://ethicnet.uta.fi/latvia/code_of_ethics

Estijos žurnalistų profesinės etikos kodeksas: http://ethicnet.uta.fi/estonia/the_code_of_ethics_for_the_estonian_press

Tarptautinės žurnalistų federacijos deklaracija dėl žurnalistų elgesio principų. <http://www.ifj.org/en/pages/about-ifj>

APPLICATION OF LAW AND ETHICS RULES IN THE CODE OF ETHICS OF LITHUANIAN JOURNALISTS AND PUBLISHERS

Jolanta Mažylė

S u m m a r y

This article presents a survey of the competence of the institutional system that regulates the provision of public information in Lithuania as well as ascertains the functional aspects of self-regulation institutions in the area of the provision of public information. Those factors are regulated by the Law on the Provision of Public Information. Three aspects of functional competencies of institutions – political, juridical and ethical are abstracted. The basic principles of professional ethical codes and requirements for the contents

and form of such documents are also considered being important.

The aim of the article is to analyse the quality of the content of Law on the Provision of Public Information and to compare its rules with the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers. A detailed analysis of the content of the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers leads to a conclusion that the content and form of this document setting down regulations on which journalists' ethics in the area of

public information is based, only partially covers the common principles of codes of professional ethics. A significant factor for making such conclusion is that the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers is not a code intended for one professional group only.

Although journalists, as well as organisers of public information, participate in the same field of the provision of information, there are differences in their juridical status. Investigation has revealed that a document regulating the professional ethics of two different groups in the area of the provision of public information does not involve the whole cohesive purposes as is recommended for such documents.

This is caused by a factor that articles in the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers often use the rules of law, and their basic content elements repeat the rules of laws in the same way as they are defined by the Law on the Provision of Public Information, Law on the Protection of Minors Against Detrimental Effect of Public Information, Law on Protection of Personal Information, Law of Authors' Rights, Law on Copyright and Related Rights.

In this research paper, a comparative analysis of the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers and the Law on the Provision of Public Information is based on the use of rules of law and estimates that 47 articles in the Law on the Provision of Public Information (out of 75) have the same essence as in the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers. Three articles of the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers have the duplicate formulation like the Law on the Provision of Public Information. However, transfer of legal rules from the Law on the Provision of Public Information into the code of professional ethics in such clichéd manner demonstrates low standards of juridical behaviour and juridical ignorance of the participants in the field of public communication, both organisers of public information and journalists. Evaluating the proportion of the rules of law, which are being used by the Code of Ethics of Lithuanian journalists and publishers, it is possible to propose that this Code is a set of legal rules, but not a document intended for a professional society to declare their principles and moral values.